

CZYM SĄ PRZEKŁADY?

Jak można przeczytać w Encyklopedii Katolickiej wpływ na powstawanie przekładów miało wyjście z użycia języków greckiego, hebrajskiego i łacińskiego, w których powstawała Biblia. Dlatego rozpoczęto tłumaczenie tekstów biblijnych na języki używane. W okresie starożytności odczuwano już potrzebę powstawania przekładów biblijnych. Wpływ na to miała szczególnie liturgia. Chciano, aby teksty biblijne rozumiane były dla wiernych uczestniczących w liturgii. W tym czasie wśród chrześcijan zaczął przyjmować się zwyczaj prywatnego czytania Biblii¹.

HISTORIA PRZEKŁADÓW

W starożytności powstały następujące przekłady Biblii chrześcijańskiej:

- przekłady syryjskie – dzięki rozpowszechnianiu się nauki chrześcijańskiej w I w. na tym terenie są jednymi z najstarszych².
- Biblia koptyjska – do Egiptu chrześcijaństwo dotarło pod koniec I w.. Dzięki temu pierwsze tłumaczenia powstawały już w II w. Na podstawie Septuaginty powstawały przekłady³.
- Vetus latina – przedhieronimowe łacińskie przekłady Biblii, na potrzeby liturgiczne, doktrynalne i prywatnej pobożności wiernych. Stary Testament tłumaczony był z Septuaginty, w sposób literalny⁴.
- Wulgata – dzieło św. Hieronima. Stała się przekładem kanonicznym Kościoła zachodniego. Korzystał z przekładów greckich, starołacińskich i tekstów hebrajskich. Na zachodzie wyparła inne przekłady. Na Soborze Trydenckim uzyskała pieczęć autentyczności⁵.

W średniowieczu powstały następujące przekłady:

- Biblia gruzińska – w V w. tekst Nowy Testament i część Biblii Hebrajskiej przetłumaczono z ormiańskiego na gruziński.
- Biblia starosłowiańska
- dialekty romańskie⁶.

W renesansie szczególnie zauważalne jest tłumaczenie Marcina Lutra. Dokonał On tłumaczenia na język niemiecki Nowy Testament w 1522 roku. Tłumaczył z greki. W 1534 roku przetłumaczył na język niemiecki całe Pismo Święte. Korzystał z tekstu hebrajskiego, komentarzy rabinackich i łacińskich tekstów⁷.

¹ Encyklopedia Katolicka, t.2, s. 397, Lublin 1976.

² M. Majewski, *Jak przekłady zmieniają Biblię. O przekładach i przekładaniu Pisma Świętego raz jeszcze*, s. 24 – 25, Kraków 2019.

³ Por. M. Majewski, *Jak przekłady zmieniają Biblię. O przekładach i przekładaniu Pisma Świętego raz jeszcze*, s. 25 – 26, Kraków 2019.

⁴ Por. M. Majewski, *Jak przekłady zmieniają Biblię. O przekładach i przekładaniu Pisma Świętego raz jeszcze*, s. 26, Kraków 2019.

⁵ Por. M. Majewski, *Jak przekłady zmieniają Biblię. O przekładach i przekładaniu Pisma Świętego raz jeszcze*, s. 26, 28, 29, Kraków 2019.

⁶ Por. M. Majewski, *Jak przekłady zmieniają Biblię. O przekładach i przekładaniu Pisma Świętego raz jeszcze*, s. 31 - 32, Kraków 2019.

⁷ Por. M. Majewski, *Jak przekłady zmieniają Biblię. O przekładach i przekładaniu Pisma Świętego raz jeszcze*, s. 35, Kraków 2019.

Przykłady Polskich przekładów:

- Psalterz Kingi – już w XII w. św. Kinga odmawiała część psalterza w języku polskim.
- Psalterz floriański – pochodzi z XIV w., dosłownie tłumaczony z Wulgaty.
- Psalterz puławski – pochodzi z XV w., również tłumaczony dosłownie z Wulgaty.
- Biblia królowej Zofii – XV w., najstarszy znany przekład Starego Testamentu na polski język. W literalnym tłumaczeniu wykorzystana została Wulgata i druki staroczeskie⁸.

- **XVI wiek:**

a) Tłumaczenia psalmów:

- * Psalterz krakowski
- * Psalterz w przekładzie Walentego Wróbla
- * Psalterz Mikołaja Reja

b) Nowy Testament królewiecki

c) Nowy Testament Mikołaja Szarfenberga

d) Biblia Leopoldy – korzystano z Wulgaty

e) Biblia Brzeska – przekład protestancki

f) Biblia w przekładzie Szymona Budnego

g) Psalterz w przekładzie Jana Kochanowskiego – poetycka parafraza

h) Biblia Jakuba Wujka – Kongregacja prowincjonalna w Kaliszu, w 1584 r. zleciła mu przetłumaczenie całej Biblii na język polski. Ponadto dostał zgodę tłumaczenie od papieża Grzegorza XIII. Wujek korzystał z Wulgaty, posługiwał się tekstami wydań Nowy Testament, oraz tekstami niekatolickimi. Ta Biblia przez 367 lat była podstawowym przekładem.

i) Biblia Gdańska – tłumaczenie protestanckie⁹.

- Biblia Tysiąclecia (1965 – 1999) – pięć wydań. Początkowo były trudności z jej przyjęciem wśród wiernych, ze względu na przyzwyczajenie do Biblii Wujka. Podniósł się jej prestiż do decyzji kardynała Wyszyńskiego, o wykorzystaniu jej w liturgii¹⁰.

- Przekład Ekumeniczny

- Przekład Świadców Jehowy – polskie wydanie jest tłumaczeniem z języka angielskiego, czyli tłumaczeniem z tłumaczenia¹¹.

W XX w. nastąpił rozwój na temat teorii przekładu. Dotyczył on m.in. rozumienia języka, jego struktury formalnej, wzajemnego stosunku gramatyki¹². **W czytaniu przekładu zachowując, adekwatność pojęć, poprawność gramatyczną i logiczną nie mamy pewności, że będzie zachowany sens jaki zamierzał pierwotny autor¹³.** Warto zwrócić uwagę na pojęcie *ekwiwalencja formalna*, która traktuje tekst „dosłownie”, lecz nie „słowo w słowo”. Wyraża się w konsekwentnym użyciu wyrazów w przekładzie, czyli te same

⁸ Por. M. Majewski, *Jak przekłady zmieniają Biblię. O przekładach i przekładaniu Pisma Świętego raz jeszcze*, s. 38 - 41, Kraków 2019.

⁹ Por. M. Majewski, *Jak przekłady zmieniają Biblię. O przekładach i przekładaniu Pisma Świętego raz jeszcze*, s. 39 - 43, Kraków 2019.

¹⁰ Por. M. Majewski, *Jak przekłady zmieniają Biblię. O przekładach i przekładaniu Pisma Świętego raz jeszcze*, s. 183 - 190, Kraków 2019.

¹¹ Por. M. Majewski, *Jak przekłady zmieniają Biblię. O przekładach i przekładaniu Pisma Świętego raz jeszcze*, s. 190, 200, Kraków 2019.

¹² Por. M. Majewski, *Jak przekłady zmieniają Biblię. O przekładach i przekładaniu Pisma Świętego raz jeszcze*, s. 52, Kraków 2019.

¹³ Por. M. Majewski, *Jak przekłady zmieniają Biblię. O przekładach i przekładaniu Pisma Świętego raz jeszcze*, s. 53 - 54, Kraków 2019.

rzeczowniki oddaje tymi samymi rzeczownikami. Minusem tego jest, że tłumaczenie może zniekształcać stylistycznie i gramatycznie reguły języka docelowego. Jednocześnie może zniekształcać informację zawartą w przekazie, co wpłynie na złe zrozumienie przekazu przez odbiorcę. Z kolei posługujący się *ekwiwalencją dynamiczną* starają się być „wierni sensowi”, zachowując zasadniczą myśl¹⁴. Przekład jest procesem trudnym i nie wymaga jedynie dobrej znajomości obu języków, bo każdy język rozwija się w różnych warunkach historyczno – społecznych i przynosi inne konotacje poszczególnych słów np. hebrajskiej „*hewel*” tłumaczymy „*marność*”, a nie do końca to słowo jest odpowiednikiem słowa „*hewel*”¹⁵. Jednak w języku polskim nie ma słowa, które odpowiadało by hebrajskiemu „*hewel*”¹⁵. Dlatego powstało pojęcie *nieprzetłumaczalność*, czyli chodzi o słowa, zwroty, których nie można przetłumaczyć w wymierny sposób, bez naruszenia ciągłości tekstu. Przykładem takiego słowa jest hebrajskie „*sela*”, które w Biblii Hebrajskiej znajduje się 74 razy¹⁶.

POSTAWA KOŚCIOŁA WOBEC PRZEKŁADÓW BIBLIJNYCH

- Słowo Boże, które niesione było przez misjonarzy tłumaczone było na języki krajów chrystianizowanych,
- **od Średniowiecza** zaczęły pojawiać się wiele różnych tłumaczeń, szczególnie Ewangelii i Psalterza. Milczącą zgodę na to wyrażała władza kościelna, która dostrzegała w tym szczególne umiłowanie Biblii. Jednak musiała ograniczyć czytanie i rozpowszechnianie Pisma Świętego w narodowych językach. Przyczyną tego było używanie Biblii do głoszenia nieortodoksyjnych nauk.
- **w 1199 roku** papież Innocenty III pochwalił zwyczaj czytania Słowa Bożego przez świeckich i jednocześnie potępił przywłaszczanie sobie prawa do wyjaśniania Pisma Świętego poza Nauczycielskim Urzędem Kościoła.
- **w XIII wieku** synody prowincjonalne zakazały świeckim posługiwanie się jakimkolwiek przekładem Biblii. Był to efekt troski o czystość wiary. Nie zahamowały one rozkwitu tłumaczeń biblijnych.
- **w XV wieku** w Niemczech, we Włoszech, w Holandii stało się istotną cechą. W Anglii i Francji czytanie przekładów zależało od władzy kościelnej i państwowej. W Hiszpanii panował zakaz.
- **Sobór Trydencki** pozwolił używać tylko Wulgaty i zakazał używania innych przekładów.
- **Potrydency** papież ustalili, że chcący czytać Słowo Boże w języku ojczystym powinni mieć zezwolenie władz kościelnych.
- również negatywne podejście mieli papież w **XIX wieku**, gdy powstawały protestanckie towarzystwa biblijne,
- dopiero **papież Leon XIII** zachęcał wiernych do prywatnej lektury Pisma Świętego. Zaznaczał jednak, że tłumaczenia katolickie mają być zatwierdzone przez kościelną władzę i zaopatrzone w objaśnienia.
- w Konstytucji o Objawieniu i Kodeksie Prawa Kanonicznego powyższe zastrzeżenie zostało

¹⁴ Por. M. Majewski, *Jak przekłady zmieniają Biblię. O przekładach i przekładaniu Pisma Świętego raz jeszcze*, s. 55 - 56, Kraków 2019.

¹⁵ Por. M. Majewski, *Jak przekłady zmieniają Biblię. O przekładach i przekładaniu Pisma Świętego raz jeszcze*, s. 59, Kraków 2019.

¹⁶ Por. M. Majewski, *Jak przekłady zmieniają Biblię. O przekładach i przekładaniu Pisma Świętego raz jeszcze*, s. 62 - 63, Kraków 2019.

potwierdzone. W konstytucji *Dei Verbum* pojawiło się teologiczne uzasadnienie tłumaczeń i zachęta do przekładów ekumenicznych¹⁷.

PRZEKŁAD JAKO METODA

- jest to metoda przeznaczona dla minimum starszych uczniów, może być wykorzystywana na katechezie, lub w pracy z różnymi grupami dorosłych przy parafii,
- polega ona na tym, że każda z grup otrzymuje różne tłumaczenia danej perykopy, np. Biblia Tysiąclecia, Biblia Jakuba Wujka, Biblia Warszawsko – Praska, Biblia Poznańska¹⁸,
- ważne, aby uczestnicy mieli czas na przeczytanie i przemyślenie danego fragmentu,
- mogą to być fragmenty dzięki, którym możliwe jest porównywanie różnych postaci biblijnych, ich żywota, charakterystyki, zestawienie postaci np. Mojżesz a Jezus Chrystus, ponadto zestawienie dwóch opisów stworzenia świata¹⁹,
- następnie wspólnie czyta się poszczególne tłumaczenia i zwraca się szczególną uwagę na różnicę,
- tą metodę warto szczególnie wykorzystać w grupie, w której uczestnicy dobrze władają językiem obcym np. językiem angielskim. **Katecheta/Ksiądz musi koniecznie znać ten, język**²⁰.

ZALETY METODY

- zaletą omawianej metody jest obudzenie w uczestnikach nowego spojrzenia na znany tekst,
 - rozszerzenie słownictwa jeśli chodzi o terminy religijne,
 - możliwość wyrażania tych samych treści na różny sposób,
 - porównywanie przekładów w tych samych językach, a z różnych epok ukazuje bogactwo języka, jego ewolucje, a także poznawanie wyrazów, których już się nie używa, a były używane w przeszłości,
 - pomagają zrozumieć rozumienie niektórych prawd, np. porównanie przekładu katolickiego i protestanckiego,
 - możliwość wykorzystania metody indywidualnie oraz we wspólnocie.
- Wymienione powyżej zalety wskazują na potrzebę omawianej metody.

WADY METODY

- wymaga dobrej znajomości języka obcego, jeśli chce się z niego korzystać przez prowadzącego i uczestników,
- metody nie można stosować w pracy z dziećmi,
- problemy z dostępnością niektórych przekładów,
- metody także nie powinno stosować się w pracy z osobami o niezbyt wysokim ilorazie inteligencji.

¹⁷ J. Szlaga, *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, s. 178 – 179, Poznań 1986.

¹⁸ Por. http://www.katecheza.kielce.opoka.org.pl/index.php?idz_do=strony%20informacyjne&id=92.

¹⁹ Por. <https://www.katecheta.pl/Archiwum/2011/Katecheta-7-2011/Forum-katechety/Alfabet-metod-biblijnych>.

²⁰ Por. http://www.katecheza.kielce.opoka.org.pl/index.php?idz_do=strony%20informacyjne&id=92.

PRZYKŁADY

Zdanie z Pwt 12,20 jest tłumaczone w Biblii Tysiąclecia, dosłownie: „*gdy dusza twoja zapagnie jeść mięso*”, co sugeruje jakąś metaforę (duchowy pokarm). Tłumaczenie „*gdy zapagniesz jeść mięso*”, w Biblii Warszawsko-Praskiej wskazuje na całego człowieka, a nie tylko duszę.

Wieniec z cierni (Przekład Ekumeniczny 2001), zamiast *korony cierniowej* (pojawiający się choćby w Biblii Tysiąclecia)²¹.

PODSUMOWANIE

Poprzez ukazanie pojęcia przekładu biblijnego, bogatej historii, przykładów powstających w różnych epokach przekładów starałem się ukazać bogactwo wykorzystywanej metody w pracy z wiernymi. Koncepcja przekładu jak w wielkim skrócie ukazałem jest rzeczą skomplikowaną, bo jak powyżej napisałem przetłumaczenie „słowo w słowo” generalnie jest niemożliwe, nie uwzględniając gramatyki, kultury. Ponadto są pojęcia, które do dzisiaj są nieprzetłumaczalne. Jednak czytanie tych samych tekstów w oparciu o różne przekłady pomaga nam na nowo spojrzeć na ten sam tekst i może mieć także znaczenie dla naszej i naszych wiernych duchowości. Sądząc, że opisu metody nie można spotkać w *Vademecum Katechety*, nie jest ona powszechnie rozpowszechniona i znana, gdyż jest metodą wymagającą, ponieważ, aby z niej korzystać potrzeba różnych przekładów Biblii co nie jest proste, choć możliwe, bo pomaga w tym choćby Internet. **Dodatkowo jest to metoda sprzyjająca pogłębianiu znajomości Biblii, a nie jej poznawaniu jak to często odbywa się na katechezie, lub na różnych spotkaniach formacyjnych. Można zaryzykować tezę, że omawiana metoda jest wykorzystywana do szczegółowej pracy nad Biblią np. przez Biblistów.**

BIBLIOGRAFIA

A. Długosz, *Jak przygotowywać i oceniać katechezę*, Częstochowa 1997.

M. Majewski, *Jak przekłady zmieniają Biblię. O przekładach i przekładaniu Pisma Świętego raz jeszcze*, Kraków 2019.

J. Szlaga, *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, Poznań 1986.

A. Witkowska, *Encyklopedia Katolicka*, t. II, Lublin 1976.

<https://www.katecheta.pl/Archiwum/2011/Katecheta-7-2011/Forum-katechety/Alfabet-metod-biblijnych>.

http://www.katecheza.kielce.opoka.org.pl/index.php?idz_do=strony%20informacyjne&id=92.

<https://www.naszczas.pl/biblia/tlumaczenie/nietore-polskie-przeklady-biblii/>.

²¹ Por. <https://www.naszczas.pl/biblia/tlumaczenie/nietore-polskie-przeklady-biblii/>.